

УДК 368.013.330.322
© 2010

О.М. Борсук
Білоцерківський
національний аграрний
університет

**Науковий керівник –
доктор економічних наук
А.С. Даниленко*

СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ РИЗИКІВ ЯК МЕТОД ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ГАЛУЗІ*

*Обґрунтовано напрями удосконалення механізмів
страхування сільськогосподарських ризиків
товаровиробників для підвищення фінансової
стійкості та інвестиційної привабливості
підприємств.*

Постановка проблеми. Основними напрямами управління інвестиційними й підприємницькими ризиками є нейтралізація та уникнення можливих ризиків, зниження їх негативного впливу, компенсації нанесених збитків. У сільськогосподарській інвестиційній та підприємницькій діяльності найчастіше управління ризиком здійснюється через передачу ризику в страхуванні. Високий рівень ризиковості агропромислового виробництва та низький рівень розвитку аграрного страхування зумовлюють необхідність розробки дієвих заходів щодо активізації сільськогосподарського страхування. Особливо це стосується рослинницької продукції, де результати виробництва безпосередньо залежать від впливу погоднокліматичних умов.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Серед наукових праць, присвячених фінансово-кредитному механізму підтримки аграрних підприємств, особливої уваги заслуговують праці вітчизняних учених О. Гудзя [1], М. Дем'яненка [2], І. Кириленка [3], П. Лайка [4], М. Маліка [6], Д. Олійника [7], П. Саблука [8], В. Якубович [9]. Проте слід зазначити, що врахування наслідків фінансової кризи та вступ України до СОТ вимагають проведення подальших досліджень.

Мета роботи — аналіз сучасного стану розвитку ринку агрострахування та обґрунтування напрямів удосконалення механізму страхування товаровиробників аграрної продукції.

Результати досліджень. Проводити аналіз страхування сільськогосподарських ризиків складно внаслідок відсутності достовірної інформації, оскільки агрострахування не виділено в окремий вид.

Важливим напрямом державного економічного регулювання є опрацювання механізмів ринкового страхування, розвиток якого нині перебуває у зародковому стані і практично не впливає на ситуацію у галузі. Разом з тим нині є всі підстави для того, щоб говорити про кризу сфери аграрного страхування. По-перше, незадовільний фінансовий стан більшості агро-

товаровиробників стримує розвиток сільськогосподарського страхування. По-друге, відсутність гарантій своєчасної виплати страхових відшкодувань унаслідок відсутності необхідних коштів у страхових компаній. По-третє, сільськогосподарське страхування, насамперед страхування врожаїв, має ряд особливостей. Наприклад, неврожаї, викликані засухою або іншими несприятливими погодними явищами, частіше охоплюють цілі регіони. По-четверте, відсутність необхідної гнучкої системи обліку при проведенні страхових операцій, зокрема недостатнє врахування реального ступеня настання страхових подій. Останнє, передусім, стосується страхування врожаїв сільськогосподарських культур. Так, використання єдиних страхових тарифів при страхуванні урожаїв у розрізі адміністративно-територіальних утворень призводить до того, що господарства, розміщені у відносно сприятливих районах, змушені у середньому сплачувати страховій організації суму, набагато більшу, ніж вони одержують у вигляді страхових відшкодувань.

Зазначимо, що спроба запровадити в Україні обов'язкове страхування врожаю зернових культур і цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами різних форм власності та врожаю всіх сільськогосподарських і багаторічних насаджень державних сільськогосподарських підприємств (Закони України «Про страхування» від 4 жовтня 2001 р. та «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001—2004 роки» від 18 січня 2001 р.) є прикладом того, як держава не повинна діяти на цих ринках. Умовою такого страхування було відшкодування державою страхових внесків на рівні не нижче 50% страхових сум.

Зазначимо, що найбільше зростання ринку страхових послуг зафіксовано у 2007 р., коли було укладено майже 4,4 млн договорів, а загальна площа застрахованих посівів досягла 2,36 млн га. Однак уже в 2008 р. агротоваровиробники застрахували лише посіви на площі 1,172 млн га. Хоча страхування було обов'язковою вимогою для одержання державних до-

тацій на посіви сільськогосподарських культур (до 2009 р. держава частково компенсувала затрати аграріїв на посів окремих культур на випадок страхування). У 2009 р., коли дотації перестали виплачувати взагалі, обсяг наданих послуг по страхування різко скоротився. Зазначимо, що у 2009 р. аграрії страхували не лише посіви; вони уклали 530 договорів по страхуванню тварин (сума страхових премій становила 2,1 млн грн). У 2009 р. агротоваровиробники застрахували 18% посівної площі цукрових буряків, 4,21 — пшениці озимої, 4 — рапсу, 2,1% — ячменю озимого [5]. Так, наприклад, обсяги бюджетних видатків, одержаних аграрними підприємствами Білоцерківського району на компенсацію вартості страхових внесків, свідчать, що за цією програмою підтримку одержували у 2007 р. 3 підприємства, а в 2008 р. — лише одне, що свідчить про дію стримуючих чинників розвитку страхового бізнесу, серед яких необхідно виділити відсутність довіри. У 2009 р. агротоваровиробники району не отримали державної підтримки страхування.

Аналіз механізму надання державної підтримки страхування свідчить про наявні позитивні тенденції, однак безліч недоліків не дають змоги повною мірою використати можливості щодо управління ризиком аграрними підприємствами, що здійснюють страхування, і страхові компанії, які перебирають ризик.

Насамперед, необхідно відновити державну підтримку оплати 50% страхових внесків сільгосппідприємствами. Практика свідчить, що надання субсидій з бюджету на компенсацію частини затрат на страхування проводиться впродовж дуже тривалого періоду часу після сплати ними страхової премії. З метою підвищення ефективності держпідтримки доцільно надавати субсидії на компенсацію частини затрат на страхування врожаю ярих до 1 березня (для використання цих коштів на проведення посіву ярих культур), а озимих — до 1 жовтня (для осіннього посіву).

Встановлено, що пріоритетними у страхуванні є зернові та інші культури галузі рослинництва, а галузь тваринництва, яка і без того є збитковою, залишається поза увагою. Необхідно створювати рівні умови надання державної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам за більш широким переліком продукції рослинництва. До переліку культур, які страхуються за участю державного бюджету, доцільно включити кормові культури, що дасть змогу підвищити привабливість виробництва кормових, і, в свою чергу, розвиток тваринництва.

Наступним напрямом активізації агрострахування у досліджуваній галузі повинно стати створення страхових резервних фондів, за рахунок яких можна було б надавати фінансову

підтримку агротоваровиробникам при настанні територіальних стихійних лих.

Зазначимо, що жодна страхова компанія, яка працює у досліджуваному регіоні, не віддає ризики за договорами страхування врожаю сільськогосподарських культур у перестраховування, що, в свою чергу, сумнівається у можливості повною мірою нести відповідальність за зобов'язаннями на випадок стихійних лих, що зумовлюють втрату врожаю на значних територіях. Тому необхідно передбачити обов'язкове для страхових компаній перестраховування ризиків за договорами страхування врожаю сільськогосподарських культур при перевищенні мінімального розміру статутного капіталу страховальника.

Наступний напрям удосконалення механізму сільськогосподарського страхування пов'язаний з розвитком нових форм організації страхування аграрного бізнесу, насамперед, некомерційної форми страхування, яка надається товариствами взаємного страхування.

Вважаємо, що неприбуткове взаємне страхування є для сільського господарства найефективнішою формою страхування. Воно може об'єднати агротоваровиробників страховим захистом їхнього майна, врожаю. Через страхування врожаю мінімізуються податки, позаяк страхові внески відносяться на собівартість продукції.

Товариства взаємного страхування створюються безпосередньо товаровиробниками за підтримки державних, страхових і фінансових органів. Однак, стримуючими чинниками створення цих товариств у галузі є високий рівень ризиків унаслідок мінливості природних факторів виробництва, низький фінансово-економічний потенціал і недостатній рівень страхової культури агротоваровиробників тощо. Незважаючи на актуальність і необхідність розвитку даної форми організації страхування нині практично відсутня нормативна база.

Надання страхових послуг у аграрній галузі повинне передбачати інституційні зміни, в результаті яких кількість господарюючих суб'єктів та їх землекористування істотно змінилися, що ускладнює оцінку обґрунтованої врожайності. З цією метою розрахунок обґрунтованої врожайності доцільно проводити в межах одного району, по якому є дані врожайності за тривалі періоди часу, що дасть змогу врахувати рівень агротехнічного обслуговування виробником вирощування певної культури.

Важливим питанням є формування раціонального договору страхування, який з метою захисту від непрофесійності та безгосподарності товаровиробника повинен містити вимоги щодо виконання мінімально необхідного набору агротехнічних заходів, які дадуть змогу

зменшити вплив погодних умов на врожай, оскільки в іншому випадку в перспективі страхові

внески збільшаться на суму збитків, які не сприятимуть розвитку страхування.

Висновки

Реалізація запропонованих заходів посилить роль страхування як інструмента підвищення фінансової стійкості та інвестиційної привабливості аграрних підприємств.

Для стимулювання агровиробників до страхування необхідно відрегулювати страхові тарифи, для чого привести їх у відповідність до рівня ризику в розрізі сільсько-

господарських культур і тварин; розробити єдину методику оцінки страхових випадків, яка дасть змогу чітко регламентувати взаємовідносини страхувальника і страхових компаній у випадку настання несприятливого випадку; забезпечити ефективний захист страхувальника при настанні несприятливих подій.

Бібліографія

1. Гудзь О.Є. Проблеми удосконалення державної фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів//Облік і фінанси АПК. — 2005. — № 6. — С. 31—36.

2. Дем'яненко М. Кредитний механізм аграрного сектора економіки в період становлення ринкових відносин//Економіка України. — 1999. — № 4. — С. 15—24.

3. Кириленко І.Г. Проблеми фінансового забезпечення сільськогосподарського виробництва//Економіка АПК. — 2005. — № 1. — С. 40—47.

4. Лайко П.А. Фінансове забезпечення сталого розвитку регіонів//Наукове забезпечення сталого розвитку сільського господарства в Поліссі України. — К.: ТОВ «Альфа», 2004. — С. 111—130.

5. Мадай А., Татаренко Г. Неустрашимые//Биз-

нес № 3 (896), 29 марта 2010 г. — С. 66—69.

6. Малік М. До питання фінансового забезпечення підприємницької діяльності на селі//Проблеми фінансової підтримки малих та середніх підприємств на селі. — К.: ННЦ «ІАЕ», 2004. — С. 11—16.

7. Олійник Д.С. Фінансова підтримка сільськогосподарського виробництва//Фінанси України. — 2002. — № 6. — С. 72—79.

8. Фінанси в період реформування агропромислового виробництва//М.Я. Дем'яненко, П.Т. Саблук, П.І. Гайдуцький та ін./За ред. М.Я. Дем'яненка. — К.: ІАЕ УААН, 2002. — 645 с.

9. Якубович В. Сучасний стан фінансування та страхування сільського господарства України//Інф.-аналіт. Бюл. «Агроаспект». — 2003. — № 11. — С. 8—11.

ВІСТІ З НАУКОВИХ УСТАНОВ

АГРАРНИЙ ФОРУМ – 2010

Стало традицією проводити один раз на два роки міжнародну науково-практичну конференцію «АГРАРНИЙ ФОРУМ» у Сумському національному аграрному університеті. Цьогорічна III конференція «Аграрний форум – 2010» відбудеться 8–11 червня, де темами для обговорення будуть: моніторинг земельних, водних та біологічних ресурсів агросфери; біотехнологія і геномна селекція рослин і тварин; якість і безпека продуктів харчування; економічні процеси в умовах глобалізації; основні напрями удосконалення земельних відносин та аграрного землекористування; сучасний стан, проблеми та перспективи використання біоенергетики України; політико-правові аспекти розвитку суспільства; кадастр природно-заповідного фонду України і проблеми підвищення ефективності охорони біоти.

До оргкомітету надійшли запити на участь за всіма темами конференції. Всього для участі у конференції надійшло 324 заявки, у тому числі з Росії, Білорусі, Польщі, Німеччини, Австрії. Разом з науковцями у роботі конференції братимуть участь керівники та спеціалісти регіональних галузевих управлінь з тваринництва, рослинництва та економіки сільського господарства. Така конференція сприятиме поліпшенню стану підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації, поглибленню стосунків науки з виробництвом та формуванню наукових завдань і програм на майбутню п'ятирічку за ініціативи виробничників.

**В.І.Ладика, член-кореспондент УААН,
ректор Сумського національного аграрного університету**